

О. О. Сухобокова

Соціалістична ліга нового Сходу

СОЦІАЛІСТИЧНА ЛІГА НОВОГО СХОДУ (Союз народів Східної Європи) — політична емігрантська організація у Празі, що об'єднала соціалістичні осередки народів СРСР в екзилі в другій половині 1920-х — на початку 1930-х рр. з метою боротьби за їхнє самовизначення та запровадження засад майбутнього співіснування. Створення С. л. н. С. пов'язане із політичною діяльністю Празької групи Української партії соціалістів-революціонерів на чолі з [М. Шаповалом](#) та [Н. Григорієвим](#), спрямованою на визволення України з-під окупаційного більшовицького режиму та викриття сутності й злочинів СРСР перед світовим співтовариством в цілому та в міжнародних соціалістичних організаціях зокрема. Співпраця в цьому М. Шаповала і Н. Григорієва на персональному та інституційному рівнях з ідеологічно близькими еміграційними осередками інших народів СРСР в Європі, зокрема групою російських есерів В. Чернова та білоруськими соціалістами на чолі з П. Кречевським від початку 1920-х рр. стала основою їх об'єднання.

Ідея створення єдиного визвольного фронту соціалістичних і демократичних сил народів СРСР (саме так сприймали це об'єднання його засновники) постала з організованого Н. Григорієвим у вересні 1921 диспуту «Національне питання на Сході Європи», присвяченого аналізу перспектив здобуття незалежності республіками СРСР й створення демократичного союзу вільних народів Сходу Європи. Навесні 1925 була сформована Ініціативна група в справі утворення Союзу народів Східної Європи для об'єднання еміграційних організацій східноєвропейських народів. У жовтні 1926 в результаті низки нарад Союз народів Східної Європи переформатували у «Соціалістичну лігу народів Сходу» (згодом — «нового Сходу»).

Провід утворили лідери Празької групи УПСР М. Шаповал, Н. Григорієв, [М. Мандрика](#), російські есери В. Чернов, В. Гуревич, Г. Шрейдер та Ф. Мансветов, білоруські соціалісти П. Кричевський, Т. Гриб, В. Захарка. Також до Ліги приєдналися представники вірменської партії «Дашнакцютун» (Н. Нікогосян, О. Акінян, Е. Айрапецяян, Н. Бадалян), єврейського «Паалей Ціон» ([С. Гольдельман](#), Х. Житловський), празького осередку Грузинської соціал-демократичної партії, Націонал-демократичної партії горців Північного Кавказу та Кубанської громади. Керівний орган — секретаріат (голова В. Гуревич, заступник голови Н. Григорієв, О. Акінян, Т. Гриб).

Стратегічною метою було визначено створення замість СРСР конфедерації незалежних держав — «вільного союзу нових національних держав», трудових республік у складі: Росії, України, Білорусі, Грузії, Вірменії, Азербайджану, Узбекистану, Туркестану і, ймовірно, кавказьких республік. Оскільки, згідно з програмними документами, членами організації могли бути не тільки представники народів, що увійшли до складу СРСР, але й сусідніх країн (наприклад, Фінляндії чи Польщі) і народів, культурно-господарське життя яких тяжіло до Сходу Європи, фундатори залишали можливість розширення конфедерації і розглядали її в перспективі навіть як альтернативу Лізі Націй.

Головні принципи об'єднання: узгоджена зовнішня політика і спільне вирішення загальносоюзних питань; взаємні гарантії недоторканості кордонів та прав національних меншин; господарська та фінансова співпраця, зокрема митний і тарифний союз тощо. С. л. н. С. налагодила контакти з міжнародними соціалістичними силами (Соцінтерн, Робітничий соціалістичний інтернаціонал), низкою європейських та північноамериканських соціалістичних партій, що перебували на антикомуністичних позиціях.

Важливий напрям роботи — теоретична розробка національних проблем, видання наукових та публіцистичних праць на цю тему. 1928—29 вийшло два числа друкованого органу «Вісник Соціалістичної ліги нового Сходу», що пропагував об'єднання соціалістів Східної Європи для спільної боротьби із СРСР та вирішення національного питання на основі програми С. л. н. С.

1929 роботу організації було визнано неефективною через подальше ігнорування Європою, насамперед Лігою Націй, національних проблем східноєвропейських народів. Початок світової економічної кризи та загострення внутрішніх проблем у провідних європейських країнах позбавив керівників організації надії на реалізацію поставлених завдань. Вагомим чинником згортання роботи стало погіршення політичного та фінансового становища Празької групи УПСР, яка відігравала в ній провідну роль, та смерть двох її ідеологів — П. Кречевського (1928) та М. Шаповала (1932), еміграція до США В. Чернова (1929). У 1932 С. л. н. С. остаточно припинила діяльність.

Державний архів

ЦДАВО України. Ф. 3948. Соціалістична ліга нового Сходу в Празі. 1925—1928 рр.

Рекомендована література

1. Національне питання на Сході Європи: матеріали й документи. Прага, 1925;
2. Зубко О. Соціалістична ліга нового Сходу // Донець. вісн. НТШ. 2004. № 5;
3. Сухобокова О. Празька група УПСР та створення Соціалістичної ліги нового Сходу // Сх.-європ. істор. вісн. 2018. Вип. 6.

Бібліографічний опис:

Соціалістична ліга нового Сходу / О. О. Сухобокова // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2025. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-888273>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).